

АНОТАЦІЯ

Младенова Т. В. Крим у діалозі культур «Захід-Схід» на прикладі музичної творчості. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 – музичне мистецтво. – Львівський національний університет імені Івана Франка, 2021. ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». – Івано-Франківськ, 2021.

Дисертація є першим в українському музикознавстві науковим дослідженням музичної культури Кримського півострова із урахуванням її генетичної природи. З метою осмислення музичної культури Криму у діалогічному екзистенціонуванні звернено увагу на проблему діалогу як ключової категорії філософського знання. Філософський підхід, пріоритетом якого є етична складова діалогічного співіснування у дискурсі «Я-Інший», створює умови задля якісної – комплементарної міжкультурної комунікації «Захід-Схід».

Амбівалентна діалогічність культурних впливів, генерованих як Заходом, так і Сходом, визначила особливість та унікальність музичного ландшафту Криму. І цей ландшафт вже в другій половині ХІХ – першій половині ХХ століть зайняв свою ланку у загальноєвропейському орієнталістичному проекті.

Враховуючи географічно сформовані шляхи перетину східних та західних впливів на Кримському півострові, у контексті історичної ретроспективи орієнталізму, як феномену європейського мистецтва, зацентровано діалог Заходу з країнами Близького Сходу. Ідеться про імпульси, що походили із Єгипту, Вавилону, Стародавньої Іудеї, Сирії, пізніше – Елінізованої Греції, з арабського халіфату (Іспанія), а також із Туреччини. Спостереження за трансформаціями діалогічності «Захід-Схід», що відбувалися у просторі літературного, образотворчого, й особливо музичного мистецтв, свідчать про поступове зближення обох світів.

Пошуки генетично подібної Криму та, водночас, орієнтально репрезентативної культури, актуалізували конкретизацію імагопозиції «іспанізмів» у композиторській творчості. На прикладі іспанського orient'у окреслено аспекти контактного діалогу: регіонально-географічний, що передбачає культурний обмін за участю митців-пілігримів, які свідомо стають учасниками культурного діалогу; дистанційно-інформаційний, що здійснюється на відстані через посередників; генетичний, існуючий на підсвідомому рівні він проявляється в певний момент, керуючи творчим актом.

Одним із основних завдань дослідження було вивчення та презентація ретрансляції кримського orient'у через професійну музичну творчість. Для цього, насамперед, постала проблема відтворення музично-історичного процесу Криму, періодизація якого продиктована нашаруванням основних етнічних компонентів, що брали участь у формуванні автохтонного кримськотатарського етносу, який й по сьогодні залишається репрезентантом культури Кримського півострова.

Виокремлення значних явищ та творчих постатей, що сприяли розвитку музичної культури півострова, надає змогу стверджувати, що періодом її найвищого розквіту була доба Кримського середньовіччя. Наповнена різноманітними мистецькими галузями (релігійна музика, творчість поетів-співців, музично-поетична творчість кримської аристократії, військова музика, побутова обрядова музична творчість, музика театральних вистав), відмічена демократизмом творчого співіснування, ця доба відрізнялась домінуванням східного вектору культурного розвитку. Саме цей вектор в подальшому й визначив місце Криму у такому найпотужнішому європейському проекті як орієнталізм, що мав місце вже наприкінці XIX – початку XX століть. Імпульси, які на той час йшли зсередини півострова на зустріч європейському модерну за участю видатних кримських діячів (І. Гаспринського, А. Рефатова, Я. Шерфедінова та багатьох інших) були проявами іманентної кримському культурному простору діалогічної

екзистенції. З іншого вектору орієнтально забарвлені твори російських композиторів (М. Мусоргського, М. Глінки, О. Глазунова, М. Римського-Корсакова), етномузикологічні зацікавлення українських митців-науковців (М. Лисенка, К. Квітки, А. Кончевського) – все це може бути розцінено як спроби творчого осмислення кримськотатарського музичного фольклору, що відбувалися на тлі регіонально-географічних контактів. Також на прикладі творчості О. Спендіарова, А. Караманова виокремлено парадигми генетичного аспекту діалогічності «Захід-Схід».

В дослідженні актуалізована проблема інтеграції в український культурний контекст генерації кримських композиторів, музикантів сучасності, серед яких: Е. Емір, Дж. Каріков, М. Халітова та ін.

Наукова новизна одержаних результатів окреслена її метою, комплексом дослідницьких завдань, предметом дослідження. У дисертації

– *вперше*:

- відстежено особливості діалогу культур «Захід-Схід» у творчому процесі;

- створена діалектично-цілісна концептуальна картина музичного орієнталізму як проєкції діалогу між культурами Заходу та Близького Сходу, конкретизовано його парадигми;

- з огляду на особливості етногенезу кримського культурного ландшафту простежено процес формування та розвитку музичної культури Криму, створено його періодизацію;

- у світлі регіонально-географічних контактів кінця XIX – початку XX століть на прикладі науково-дослідницької та композиторської творчості Східний вектор кримської культури подано як об'єкт музичної орієнталістики;

- із урахуванням визначених аспектів контактного діалогу (регіонально-географічного, дистанційно-інформаційного, генетичного) проаналізована композиторська творчість, семіосферу якої формує кримський орієнт.

Дослідження *доповнено* виокремленням українського контексту розвитку музичної культури Криму.

Віднайдено та уточнено автентичні кримськотатарські мелодії, проаналізовано особливості їх інтерпретації в сюїті «Кримські ескізи» О. Спендіарова.

Запропоновано новий погляд на музичну культуру Криму як культуру діалогічної природи.

Теоретичне і практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у можливості їх подальшого застосування у наукових розвідках як культурологічного, так й мистецтвознавчого спрямування. Матеріали, напрацювання й висновки цієї дисертації покликані збагатити фактологічну та методологічну базу історії світової музичної культури, зокрема музичної орієнталістики. Результати дисертації можуть бути використані для подальших наукових досліджень у зазначених наукових галузях, а також залучені при розробці підручників, методичних посібників, лекційних курсів з таких дисциплін, як «Історія світової музики», «Історія української музики», «Музична антропологія», «Музична культура Криму», «Теорія та історія культури», «Культурологія», «Філософія музичного орієнталізму», «Етномузикологія».

Ключові слова: Крим, діалог культур «Захід-Схід», орієнталізм, музична культура, парадигма, амбівалентність, культурний ландшафт, генетичний аспект.

ABSTRACT

Mladenova T. V. Crimea in the dialogue of cultures “West-East” on the example of musical creativity. – Qualification scientific work on the rights of a manuscript.

Thesis for the degree of Doctor of philosophy in specialty 025 – musical art. – Ivan Franko National University of Lviv, 2021. State higher educational institution "Vasyl Stefanyk Prykarpathian National University". – Ivano-Frankivsk, 2021.

The thesis is the first scientific study of the musical culture of the Crimean Peninsula in Ukrainian musicology, taking into account its genetic nature. In order to understand the musical culture of Crimea in dialogical existention, attention is drawn to the problem of dialogue as a key category of philosophical knowledge. The philosophical approach, whose priority is the ethical component of dialogical coexistence in the discourse "I-the other", creates conditions for high-quality – complementary intercultural communication "West-East".

The ambivalent dialogic nature of cultural influences generated by both the West and the East has determined the peculiarity and uniqueness of the musical landscape of Crimea. And this landscape already in the second half of the XIX – first half of the XX centuries took its link in the pan-European orientalist project.

Taking into account the geographically formed ways of crossing Eastern and Western influences on the Crimean Peninsula, in the context of a historical retrospective of orientalism as a phenomenon of European art, the dialogue between the West and the countries of the Middle East is focused. We are talking about impulses that came from Egypt, Babylon, ancient Judea, Syria, later – Elinized Greece, from the Arab Caliphate (Spain), as well as from Turkey. Observations of the West-East dialogic transformations that took place in the space of literary, visual and especially musical arts indicate a gradual convergence of both worlds.

The search for a genetically similar Crimea and at the same time an orientally representative culture actualized the concretization of the imagoposition of "Hispanisms" in the composer's work. Using the example of the Spanish orient'y, aspects of the contact dialogue are outlined: regional-geographical, in which cultural exchange is carried out with the participation of pilgrim artists who consciously become participants in cultural dialogue; remote information, which involves the transmission of information at a distance through intermediaries; genetic, which exists on a subconscious level and manifests itself at a certain point, controlling the creative act.

One of the main tasks of the study was to study and present the retransmission of Crimean orient through professional musical creativity. For this purpose, first of all, the problem of reproducing the musical and historical process of the Crimea arose. The periodization of the musical and historical process of Crimea is primarily dictated by the layering of the main ethnic components that participated in the formation of the autochthonous Crimean Tatar ethnic group, which still remains a representative of the culture of the Crimean peninsula.

The identification of significant phenomena and creative figures that contributed to the development of the musical culture of the peninsula allows us to assert that the period of its highest flourishing was the era of the Crimean Middle Ages. Filled with a variety of artistic branches (religious music, creativity of poets-singers, musical-poetic creativity of the Crimean aristocracy, military music, household ceremonial musical creativity, music of theatrical performances), marked by the democracy of creative coexistence, this era was characterized by the dominance of the eastern vector of cultural development. It was this vector that later determined the place of Crimea in such a powerful European project as orientalism, which took place already in the late XIX – early XX centuries. The impulses that at that time were coming from within the peninsula to meet European modernity with the participation of prominent Crimean figures (I. Gasprinsky, A. Refatov, Y. Sherfedinov and many others) were manifestations of dialogical existence immanent to the Crimean cultural space. On the other hand, the works of

Russian composers (M. Mussorgsky, M. Hlinka, A. Hlazunov, N. Rymnsky-Korsakov), ethnomusicological interests of Ukrainian artists (M. Lysenko, K. Kvitka, A. Konchevsky) – all this can be regarded as attempts to creatively understand the Crimean Tatar musical folklore.

Also, on the example of the works of A. Spendiarov and A. Karamanov, the paradigms of the genetic aspect of dialogicism "West-East" are highlighted.

The study also raises the issue of integration into the Ukrainian cultural context of the generation of Crimean composers, contemporary musicians, including: E. Emir, J. Karikov, M. Khalitova and others.

The scientific novelty of the results obtained is determined by its purpose, a set of research tasks, and the subject of research. In the thesis

– *for the first time*:

- features of the West-East cultural dialogue in the creative process are tracked;

- a dialectical and holistic conceptual picture of musical orientalism as a projection of the dialogue between the cultures of the West and the Middle East has been created, and its paradigms have been specified;

- taking into account the peculiarities of the ethnogenesis of the Crimean cultural landscape, the process of formation and development of the musical culture of the Crimea was traced, and its periodization was created;

- in the light of regional and geographical contacts of the late XIX – early XX centuries, on the example of research and compositional creativity, the Eastern vector of Crimean culture is presented as an object of musical orientalism;

- taking into account certain aspects of the contact dialogue (regional-geographical, remote-informational, genetic), the composer's work is analyzed, the semiosphere of which is formed by the Crimean orient.

The study is *supplemented* by highlighting the Ukrainian context of the development of musical culture in Crimea.

Authentic Crimean Tatar melodies were *found and clarified*, and the features of their interpretation in the suite "Crimean esquisses" by A. Spendiarov were analyzed.

A new view of the musical culture of Crimea as a culture of dialogical nature *is proposed*.

The theoretical and practical significance of the obtained research results lies in the possibility of their further application in scientific research of both cultural and art history directions. The materials, developments and conclusions of this thesis are designed to enrich the factual and methodological basis of the history of world musical culture, in particular musical orientalism. The results of the thesis can be used for further scientific research in these scientific fields, as well as involved in the development of textbooks, methodological manuals, lecture courses in such disciplines as "History of World Music", "History of Ukrainian Music", "Musical Anthropology", "Musical Culture of the Crimea", "Theory and History of Culture", "Cultural Studies", "Philosophy of Musical Orientalism", "Ethnomusicology".

Keywords: Crimea, West-East cultural dialogue, orientalism, musical culture, paradigm, ambivalence, cultural landscape, genetic aspect.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових виданнях, рекомендованих МОН України

1. Младенова Т. Парадигми орієнталізму в музичному мистецтві. *Вісник Львівського університету. Серія мистецтвознавство*. Львів, 2017. Вип. 18. С. 60–71.

2. Младенова Т. Діалогічні пролегомени культурного ландшафту Криму: український контекст. *Музичне мистецтво і культура*. Одеса: Астропринт, 2018. Вип. 26. С. 86–99.

3. Младенова Т. Український контекст розвитку музичної культури Криму. *Вісник Львівського університету. Серія мистецтвознавство*. Львів, 2018. Вип. 19. С. 20–30.

Статті у фахових виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз

4. Младенова Т. Orient В. А. Моцарта: від алюзії до етико-естетичної стильової моделі. *World Science*. 4(56), vol. 2. Варшава, 2020. С. 14–20.

5. Mladenova T. The Orient in Mozart's Legacy. *Musikgeschichte in Mittel- und Osteuropa. Mitteilungen der internationalen Arbeitsgemeinschaft an der Universität Leipzig, Heft 22*. Leipzig, 2020. С. 13–25.

Статті в інших виданнях:

6. Младенова Т. Музыкально-исторический процесс в Крыму конца XIX – начала XX столетий. *Культура народов Причерноморья*. Симферополь, 2010. № 177. С. 176–179.

7. Младенова Т. Семантика востока в симфонических картинах Н. А. Римского-Корсакова. *Культура народов Причерноморья*. Симферополь, 2011. № 217. С. 136–139.